
Frances Hultgren
Institution för Biblioteks-
och informationsvetenskap,
Högskolan i Borås
frances.hultgren@hb.se

Barbro Johansson, Centrum för
Konsumtionsvetenskap
Handelshögskolan vid
Göteborgs Universitet
Barbro.Johansson@cfk.gu.se

Amira Sofie Sandin
Institution för Biblioteks-
och informationsvetenskap,
Högskolan i Borås
Amira_sofie.sandin@hb.se

Ulla Britt Möller
Kulturförvaltningen, Borås
Ulla-britt.moller@boras.se

Karin Olsson Lindström
Textilmuseet, Borås
Karin.olssonlindstrom@boras.se

Anna-Karin Albertsson
Borås Stadsbibliotek, Borås
Anna-
Karin.albertsson@boras.se

2011

Forskningsprojektet KUMBA och Barnens kulturrum

Barn och unga framhålls i handlingsprogram och styrdokument ofta som prioriterade grupper, där inte minst rättigheterna för barn med funktionshinder och med annan bakgrund än den svenska framhålls. Barnbibliotek, museer och kulturskolor finns i alla kommuner och erbjuder verksamheter och upplevelser för barn. Men det sker få utvärderingar och uppföljningar av dessa verksamheter och projekt. Det saknas i stor utsträckning forskning om barn och unga som kulturkonsumenter och kulturskapare, något som uppmärksammats av såväl forskare och praktiker som politiker på regional och kommunal nivå (Rydsjö & Elf 2007). I regionala och kommunala handlingsprogram framhålls vikten av barns och ungas tillgång till kulturupplevelser och att unga ska ha verklig möjlighet till inflytande och delaktighet. (VGR 2008; 2009; Borås Stad 2004). Barns delaktighet utgör ett nytt och snabbt växande forskningsområde (Christensen & James 2000; Mayall 2002; Brembeck et al., 2010), men ännu saknas studier om barns och ungas delaktighet i kulturverksamheter (Maceviciute et al., 2009).

Utvecklings- och forskningsprojektet KUMBA är ett pågående samarbete mellan Institutionen för

Biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås och Centrum för konsumtionsvetenskap vid Göteborgs universitet i nära samarbete med Kulturförvaltningen i Borås och projektgruppen för Barnens kulturrum. Projektet har ett praktikorienterat syfte och ett forskningssyfte. Det praktikorienterade syftet är att skapa en modell för barns och föräldrars delaktighet i utformandet av kulturverksamheter. Denna modell är tänkt att fungera som inspiration för andra inom kommunala, statliga och föreningsanknutna barnverksamheter som vill arbeta tillsammans med forskare i utvecklingsprocesser. På så vis kan professionella praktiker utvecklas som gör kulturinstitutioner relevanta för dagens barn och unga samt deras föräldrar. Syftet med forskningen är att bidra till kunskaps- och teoriutveckling inom det internationella tvärvetenskapliga forskningsfältet Childhood Studies, där begreppen delaktighet, kompetens och empowerment förlöpande problematiseras. Mål med projektet är att:

1. följa processen med utformningen av Barnens kulturrum,
2. genom etnografiska metoder söka barns och föräldrars perspektiv på kulturverksamheter för barn,
3. utveckla metoder som ger kunskaper om processer som främjar barns och föräldrars delaktighet i kulturinstitutioners verksamheter,
4. undersöka om arbete för att öka delaktighet, tillgänglighet och inflytande hos besökarna leder till ökat intresse för att delta i kulturaktiviteter,
5. relatera studiens resultat till forskning om barndom, generation, delaktighet, kompetens och egenmakt (empowerment).

Denna artikel tar sin utgångspunkt i våra resultat från delmål 2 och 5: Barns och föräldrars perspektiv på kulturverksamheter för barn med koppling till aktuell forskning. Utifrån en analys av det empiriska materialet vill vi utveckla insikter om hur delaktighet kommer till uttryck i samtal och observationer av aktiviteter i Barnens kulturrum. Den specifika frågan vi ställer är ”Vilka förutsättningar behövs för att barn och deras närstående ska bli delaktiga i Barnens Kulturrum?”. Avslutningsvis diskuteras och problematiseras begreppet delaktighet i relation till hur barn och deras närstående kan ges möjlighet att utöva inflytande i kulturverksamheter riktade till dem.

Bakgrund till Barnens kulturrum och KUMBA

Barnens kulturrum drivs av Kulturkontoret, under ledning av en projektgrupp bestående av Kulturförvaltningens barnkultursekreterare, projektledare och berörd personal från museer, stadsteater och stadsbibliotek. Bakgrunden till Barnens kulturrum är en omfattande renovering av Kulturhuset i Borås, då planer uppstod på att skapa ett kulturrum för barn i Kulturhuset. Under renoveringen inrättades Barnens kulturrum i tillfälliga lokaler, där Stadsbiblioteket och Kulturförvaltningen arrangerade aktiviteter för barn och unga. Planen var att Barnens kulturrum skulle ha egna lokaler i det renoverade kulturhuset, som kommer att invigas i november 2011. I nuläget är det ännu inte klart om dessa planer infrias. Under hösten 2011 har därför en ny

tillfällig lokal för Barnens kulturrum inrättats i Textilmuseet, där olika verksamheter kommer att genomföras.

Under våren 2011 tillsattes en tjänst som projektledare för Barnens kulturrum. I uppdraget som projektledare ingår att tillsammans med arbetsgruppen för Barnens kulturrum, utveckla professionell kompetens inom olika områden samt arbeta för att utforma en kulturmötesplats som tillvaratar barns delaktighet. Mötesplatsen är tänkt att komplettera inslag från kulturutbudet för och med barn i Borås, men även komplettera med sådant som saknas och är efterfrågat.

Barnen, de anhöriga och rummet

Under våren 2011 besöker vi Barnens Kulturrum som är inhytt i en gammal kulturbyggnad, Borås Wäfveri, centralt belägen i Borås. Rummet består av två delar, en del med cafébord, stolar och barnstolar samt plats att ställa barnvagnar. På en vägg hänger stora färgglada tavlor i barnhöjd. De är målade av en lokal konstnär. Här finns också toaletter med skötbord och plats att hänga ytterkläder. Den andra delen av rummet är en krypvänlig zon, där man inte får gå med skor och där det är en stor golvyta att springa på, stora tygkuber att leka med, en ”bassäng” i plast och en soffgrupp. Rummet är vackert och ljust med välvd vägg och många fönster i rad. Det ligger i nära anslutning till ett kafé där det också finns möjligheter att värma medhavd barnmat.

Av det empiriska materialet som samlades in under våren 2011 har vi i denna artikel valt att fokusera på nio gruppsamtal med småbarnsföräldrar och en morfar (de vuxna i fortsättning) och fältanteckningar från observationer av två aktiviteter: 1) Tummetott för barn 0-5 år som tillsammans med närstående vuxna deltar i sånger, ramsor och rörelser leds av en personal anställd på biblioteket. Antalet besökare varierade från 25 till ca 100 personer. 2) Kryp-in, en aktivitet riktad till barn från 0-1 år och deras föräldrar. Antalet deltagande barn var begränsad till åtta plus deras närstående. Aktiviteten erbjuder babysång, ramsor, rytmik och babybokprat under ledning av samma personal som leder Tummetott. Gemensamt för varje Tummetott och Kryp-in är att deltagarna är välkomna att vara kvar i lokalen efter aktiviteternas slut då även andra småbarnsfamiljer kan ansluta sig. Dessa öppna tillfällen kallas Syskonöppet och Babyöppet. Gruppsamtalen genomfördes under våren 2011 i Barnens Kulturrum och deltagarna hade ett eller två barn med sig vid samtalstillfället. För det mesta deltog två av oss från forskargruppen i intervjuerna, dels för att en av oss skulle kunna anteckna och dels för att kunna sysselsätta eller leka med barnen om behovet uppstod. Samtalen fokuserade på föräldrarnas upplevelser av kultur, aktiviteter för småbarn och föräldradeltagandet. Vi samtalade om begreppet delaktighet i relation till kultur- och kulturverksamheter samt upplevelser av Barnens kulturrum. Fakta om föräldrarnas bakgrund, yrke och utbildning samlades in. Samtalen tog mellan 45 minuter och 90 minuter. 19 föräldrar och en morfar deltog i grupper på 2-4 vuxna och i två fall, enskilt. För att få tillgång till de små barnens perspektiv observerade vi hur barnen förhöll sig till rummet och hur de interagerade med rummet, varandra och de vuxna.

Varje aktivitet med påföljande ”drop-in” observerades tre gånger (sex observationer).

Observationerna pågick i två till tre timmar. Datainsamlingen består av både utskrifter från samtalen och fältanteckningar från observationerna. Pseudonymer har använts för att skydda anonymiteten.

Teoretiska utgångspunkter

Forskningsinriktningen Childhood Studies är den teoretiska utgångspunkten för forskningsprojektet i sin helhet. Childhood Studies fokuserar på barns position i samhället, deras livsvillkor och vardagsliv. Inriktningen problematiserar ålder, generation, barndom och vuxendom. Medan forskning inom beteendevetenskaperna främst har uppmärksammat barns utveckling i perspektivet av deras framtid som vuxna, betonar ny barndomsforskning barnens här och nu, barndomen knyts till tid och plats och barn ses som aktiva och agerande, skapare och medskapare av sina egna liv (Qvortrup, 1994; James, Jenks & Prout, 1998; Mayall, 2002; Prout 2005).

Utvecklingen av barndomsförståelsen har lett till en mångfald projekt där man fokuserat på barns aktiva deltagande (Alderson 1995; Christensen & James 2000; Kellett et al., 2004; Sinclair 2004; Tisdall et al., 2006; Johansson 2009; Brembeck et al., 2010). Modeller har konstruerats för att värdera graden och betydelsen av barns delaktighet (Hart, 1997, Shier 2001), inte minst i förhållande till begreppet empowerment. Empowerment innebär ”en positiv syn på människan som ett i grunden aktivt och handlande subjekt som vill och vet sitt eget bästa om man bara skapar rätt förhållanden”, skriver Ole Petter Askheim (2007, s.19). Men man måste också ställa frågor om vem det är som avgör vad som är en individs bästa, vad som menas med rätt förhållanden och om det finns olika uppfattningar om hur slutresultatet av en lyckad empowermentprocess ska se ut (ibid; Gallagher 2008).

I föreliggande artikel är fokus på småbarn tillsammans med deras närstående i aktiviteter organiserad av barnbiblioteket i Barnens Kulturrum; därför knyter vi också an till begreppet praktikgemenskaper (communities of practice). Enligt Lave och Wenger (1991) är praktikgemenskaper skapade av människor i kollektiva läroprocesser kring ett gemensamt intresse. Praktikgemenskaper karaktäriseras av att medlemmarna deltar i gemensamma aktiviteter och binds samman genom det de lär sig genom sitt engagemang. Enligt Wenger (2007) finns tre aspekter som skiljer en praktikgemenskap från andra grupperingar; 1) den har en identitet som definieras genom en gemensam intressesfär, t.ex. föräldraskap, samt en gemensam kompetens som skiljer medlemmarna från andra människor; 2) för att utveckla intresset deltar medlemmarna i gemensamma aktiviteter och diskussioner, hjälper varandra och delar med sig av information. De bygger relationer som gör det möjligt för dem att lära från varandra, och slutligen 3) medlemmarna är praktiker, de utvecklar en repertoar av resurser: erfarenheter, berättelser, verktyg och sätt att möta återkommande problem; dvs en gemensam praktik som tar tid och stöds av social interaktion. Medlemskap i en praktikgemenskap börjar i periferin; individen är först novis och ju mer hon involveras i gemenskapens processer desto mer kompetent blir hon. Det kan därmed beskrivas som en process av socialt deltagande. Begreppet delaktighet i kontexten Barnens Kulturrum utgår från idén att varken barnen eller föräldrarna är passiva åskådare eller

konsumenter av kulturaktiviteter. Istället betonas delaktighetens process i organiserade aktiviteter samtidigt som det ges möjligheter att ifrågasätta de bredare sociala och kulturella kontexter där aktiviteterna äger rum.

Delaktighet, inflytande och egenmakt ska inte betraktas vare sig som synonyma eller oproblematiske begrepp. Retoriken och praktiken skiljer sig ofta åt, och de faktiska resultaten av ett projekt påverkas av alla medverkande aktörer under arbetets gång – inklusive diskurser om barndom och vuxendom. Barnfamiljernas inflytande, delaktighet och empowerment måste därför studeras i konkreta händelser för att undersöka vilka erbjudanden de medför och vilka resultat de leder till. Hart (1999) har beskrivit delaktighet i åtta olika nivåer i en modell som gör det möjligt t. ex. för anordnare av kulturverksamheter att både planera för ökad delaktighet och utvärdera i vilken utsträckning barn faktiskt har varit delaktiga i en aktivitet eller verksamhet. I sin granskning av delaktighet i lässtimulerande projekt diskuterar Sandin (2011:196) modellen utifrån Foucaults definition av makt och menar att ”delaktighet inte är något som innehas eller kan tilldelas, delaktighet är något som utövas”. Hon drar slutsatsen att om det ska gå att hävda att barn (eller andra) varit delaktiga behöver det redovisas vilka uttryck delaktigheten tar. ”Att säga att någon utövar makt innebär egentligen att säga väldigt lite”, menar Gallagher (2008, vår översättning), och detsamma kan sägas om delaktighet. Det som har betydelse är hur någon är delaktig, i vilket sammanhang och med vilka effekter (Gallagher 2008:398).

I vår studie tar vi fasta på hur föräldrarna och barnen uttrycker delaktigheten i de anordnade aktiviteterna. Vi identifierar två huvudsakliga uttryckssätt om delaktighet från de vuxnas perspektiv; att delta för sin egen skull och att delta för barnets skull. Att delta för sin egen skull innebär att delaktighet drivs och växer ur vänskaper som har skapats utanför kulturrummet, t.ex. de grupper som skapas lokalt på mödravårdscentraler för blivande förstagångsföräldrar, så kallade föräldragrupper eller mammagrupper. Att delta för sitt barns skull innebär att delaktighet drivs främst av omsorg om barnet. Dessa två uttryckssätt (vänskapsdriven och intressedriven) utesluter inte varandra, utan hänger tvärtom tätt samman, men de används här som ett sätt att orientera vår beskrivning samt att beskriva de olika sociala investeringar som de vuxna gör och olika sätt att identifiera sig med aktiviteterna. Sara Ruddick (1995) använder begreppet ”modrandepraktiker”, för att tala om de omsorgspraktiker som kan utövas även av andra än den biologiska mamman, t.ex. pappan. Modrandepraktiken har tre mål: att skydda barnet, att stödja dess emotionella och intellektuella utveckling och att anpassa det till det sociala kollektivet (ibid.). I en sådan här förståelse kan den vänskapsdrivna delaktigheten ingå som ett mål i modrandepraktiken, genom att den bidrar till att uppfylla det andra och tredje målet. För barnens del uttrycks delaktighet i form av glädje och lärande där lärande avser både aktiviteternas innehåll, t. ex. tillägnande av sång och ramsor, och av de normer och beteenden som förväntas i den här typen av miljö. För att överhuvudtaget kunna delta behövs en stödjande social och kulturell värld och nästa avsnitt inleds med en beskrivning av Barnens kulturrum och dess funktioner utifrån olika uttryck för delaktighet.

Kulturrummets olika funktioner

I samtalen framkom att kulturrummet fyller olika funktioner för föräldrarna; som mötesplats för vänner med barn, som en plats att odla gemenskaper, som en lärmiljö för föräldrar och som en lärmiljö för barnen. Barnens kulturrum beskrivs huvudsakligen som en ”bekväm” plats som i sin fysiska gestaltning ger förutsättningar för att bygga gemenskaper som sträcker sig utanför rummet.

En bekväm plats

Vår studie visar tydligt vilken viktig roll tingen och den fysiska miljön har för en praktik. I praktikteori beskrivs praktiken som en process och dess relationer. I praktiken ingår handlingar, tal, plats, ting, kunskap och känslor, vilka reproducerar social ordning (Reckwitz 2002, Halkier 2009). I vårt fall är praktiken kulturaktiviteter för barn så som de kommer till uttryck i Barnens kulturrum och vi får tillgång till denna praktik både i det vi kan observera i rummet och i det som föräldrarna säger. Vi kan då se att ”bekvämlighet” framstår som ett centralt värde för besökarna i Barnens kulturrum och att den omfattar flera dimensioner. Kulturrummet beskrivs som bekvämt i fysiskt, funktionellt och psykologiskt avseende. I fysisk bemärkelse uppskattar föräldrarna att rummet är säkrat för små barn och att de har uppsikt över det som sker: ”det finns inga hörn de kan försvinna bakom” säger en förälder. Att det finns toaletter, ett kafé, barnstolar och möjligheter att värma barnmat, en plats att ställa de dyrbara barnvagnarna på och att byggnaden är centralt placerade i staden med parkeringsplatser intill spelar också roll för känslan av fysiskt bekvämlighet. Rummet erbjuder på så vis möjlighet till såväl kontroll och trygghet som avslappning. I våra fältanteckningar från drop-in stunden Babyöppet efter Krypinn noterade vi följande:

Ett par mammor sa att Babyöppet är bra för att man kan komma när man vill och för att det är ett bra ställe att träffas och fika. Att träffas på ett vanligt kafé funkar inte lika bra, för där kan barnen inte vara på golvet och det blir också lätt för trångt på kaféer (fältanteckningar 110407)

Flera föräldrar som kommer till aktiviteterna tillhör samma BVC-mammagrupper och har för vana att träffas på kulturrummet. De samordnar sina aktiviteter, t. ex att träffas inför babysim, babyteater, babymassage eller hemma hos varandra. Föräldrarna sitter oftast i grupper i rummet och pratar med varandra. Vi noterar att det kan vara svårt för andra att ansluta sig till sådana grupper: ”O:s mamma berättar att hon går i en privat mammagrupp och att deltagarna bor på olika ställen i staden, så Barnens kulturrum blir deras gemensamma mötesplats” (fältanteckningar 110407). Här och i följande utdrag beskrivs kulturrummet som en bekväm plats som underlättar för föräldrarna att umgås med sina vänner och deras barn.

E:s mamma berättade att detta var en av många aktiviteter som hon och hennes dotter brukade gå på. (...) Krypinn hade hon hört talas om av en vän som arbetar på turistbyrån. Hon hade även tipsat sin kollega om sångstunden. Kollegan, O:s mamma, satt på hennes

andra sida. (Fältanteckningar 110203)

Funktionell bekvämlighet avser att utrymmet är anpassat till de aktiviteter som äger rum där, t.ex. tillåter det stora golvet flexibilitet, gruppen kan vara stor eller liten, det finns utrymme för rörelser till sång och att gå undan till en lugnare vrå om barnet tröttnar.

Det är så stort här så det har aldrig varit några problem att vara kvar även om vi har varit många. Man får plats vid sångstunden och att sitta och fika. Stökigt har det bara varit en stund, men inget man stör sig på. (Föräldraintervju 110502)

Funktionaliteten gör också att grupperingar bryts upp när den gemensamma ringen bildas för aktiviteten vilket gör att vuxna som kommer ensamma med barn kan smälta in på ett naturligt sätt.

Psykologisk bekvämlighet är ett resultat av att känna gemenskap samt kontroll över situationen; det uppskattas t.ex. att öppettiderna är generösa och att familjerna kan komma när de vill: ”det är skönt att inte behöva passa tider” (Föräldraintervju 110503). Känslan av bekvämlighet förstärks när barnen trivs och i det följande utdraget ur våra fältanteckningar försöker vi återge en bild av det som sker i rummet strax efter det att en sångstund har avslutats:

Barnen springer över det stora golvet och hoppar i ”bassängen”. ”Det roligaste är att springa”, säger en tre-åring, och det märks att det är en tjusning med den stora, släta golvytan, vare sig man springer, går, kryper eller hoppar på rumpan. Tygkuberna visar sig också vara väldigt användbara. De små barnen reser sig mot dem och använder dem som gåvagnar, de större barnen ställer ihop dem i långa rader och skjuter framför sig, eller bär omkring på dem. Barnen leker också med varandra, ett par barn möts i en stor kram mitt på golvet, de små bebisarna tittar storögt på vad som händer runt omkring dem. Bibliotekarien har med sig handdockor och barnen tycker det är mycket spännande att klappa och krama djuren. En liten treårig flicka springer in i gruppen kring bibliotekarien och pussar henne vid ett par tillfällen. (Fältanteckningar 110201)

Det är i själva görandet – utförandet – (det engelska begreppet performance) som delaktigheten finns. Men varken delaktighet eller makt/inflytande ska ses som något som tillhör individen. Istället görs delaktighet utifrån de villkor som varje situation tillhandahåller (Foucault 1983, Gallagher 2008). Rummet i sig med dess öppenhet, storlek, trygghet och sparsamma möblering utgör en möjlighet för framförallt föräldragrupper att träffas med sina barn på sina egna villkor. Ett barn som tar sig fram på egen hand till bibliotekarien visar att hon är på väg till full delaktighet i aktiviteten, likaså de barn som vågar lämna en förälder för att leka med andra barn. Föräldrar och andra vuxna (mor- och farföräldrar t. ex.) har en viss möjlighet att ansluta sig till de mer etablerade föräldragrupperna genom de organiserade aktiviteterna, genom sina barn som inte räds att ta kontakt med varandra och genom bibliotekarien som på ett medvetet sätt inkluderar ensamkommande vuxna i grupperna:

De tycker det är så mysigt just att kunna sitta och prata med andra och så tycker jag det är viktigt när det kommer någon ny, ofta kommer de tillsammans, men det händer att det kommer någon ensam, det har ju hänt. Det är extra viktigt att man ser det och fångar upp. Det är ganska tufft att komma helt ensam. (Intervju med bibliotekarien)

Rummet utgör också en lärmiljö för både de vuxna och barnen. Lave och Wenger (1991) resonerar att om en praktikgemenskap ska fungera kommer dess medlemmar att generera och tillägna sig gemensamma idéer, åtaganden och minnen. Den behöver också utveckla resurser såsom verktyg, dokument, rutiner, vokabulär och symboler som på något sätt kan bära gemenskapens kollektiva kunskap, dvs. praktiker eller gemensamma sätt att möta problem och utmaningar. Vi menar här att Barnens kulturrum utgör en plats där dessa resurser och praktiker får lov att utvecklas. Barnens kulturrum blir en nod kring vilket människor (föräldrar, barn och professionella), aktiviteter, ting och diskurser samlas och där vissa handlingar, åsikter, känslor och uttrycksätt främjas (Reckwitz 2002).

En lärmiljö för de vuxna

I intervjuerna med föräldrarna och i våra observationer var det tydligt att lärande var ett centralt inslag i händelserna som ägde rum i Kulturrummet. I vår analys utgår vi från tanken att lärande är situerat och sker genom social interaktion. Ett växande antal etnografiska studier visar att en stor del av lärandet sker i kontexter utanför formell utbildning och som en bieffekt av vardagslivet (t.ex. Johansson, 2000; Gee 2008). Människor lär från varandra och båda vänskaps- och intressedrivna delaktighetsprocesser verkade vara beroende av en ömsesidighet i den lärande dynamiken. Samtal om att vara förälder, om barn och barns utveckling etc. pågick ständigt både före och efter aktiviteterna: ”att kunna älta barn och blöjbyten och sova när, och var och hur” menar en av föräldrarna hade ett värde för dem. Bland föräldrarna fanns både förstagångsföräldrar och föräldrar med fler barn. Trots att vissa av de vuxna var mer erfarna än andra poängterade de i våra samtal att de hade lika mycket att lära sig som de mer oerfarna föräldrarna ”det kommer ju nyheter, och råd och rön vi inte känner till”, säger en tvåbarnsmor. Enligt Lave & Wenger (1991) är ömsesidigheten central när människor lär från varandra i informella miljöer och det är lika viktigt att själv bjuda på sina erfarenheter och iakttagelser som att ge respons på andras. En mamma kommenterade:

Nu är jag mer tillfreds i föräldrarollen och man jämför på ett mer positivt sätt, det är mer avslappnat och man får tips och idéer och man lär känna nya människor som man har behållning av att träffa. (Föräldrintervju 110504)

Mamman ovan vittnar om att hon inte längre känner sig som novis i gemenskapspraktiken genom att antyda att den ängslan hon upplevde som nybliven mamma har förbytt mot större självsäkerhet i gruppen. Ömsesidigheten innebär att de nyblivna föräldrarna skolas in i föräldraidentiteten genom att ta del av de mer erfarnas sätt att tala och agera, medan de mer erfarna upprätthåller sin identitet genom att hålla sig à jour med nya rön.

Barnens kulturrum tycktes alltså möjliggöra och främja vissa värden och dispositioner, gemensamma sätt att prata om barns utveckling, föräldrarollen, och specifika sätt att njuta av sångstunderna och bokpratet, liksom ett jämlikt förhållningssätt, där ingen förälder ville framstå som expert i förhållande till de andra. Lave och Wenger (1991) påpekar att det kan vara lika viktigt att lära sig hur man pratar som att lära sig något genom samtalet. De tar upp hur viktigt berättelser är i utvecklingen av en praktikgemenskap. Det empiriska materialet innehåller flera berättelser och här ger vi ett exempel som visar hur en berättelse legitimeras inom gruppen och fungerar för att inkludera en mamma med ett för tidigt fött barn:

Två sex-månaders bebisar som ligger bredvid varandra är mycket olika i storleken. Den minsta bebisen, O, verkar vara yngre. O:s mamma konstaterar i orolig ton att barnen är exakt lika gamla och föräldragruppen kommenterar vänligt att det är fascinerande att det kan vara så olika. O:s mamma förklarar att O är för tidigt född. En mamma säger att hon har hört på BVC att storleken saknar betydelse när barnen är så små, att de blir lika sina biologiska föräldrar när de är stora. Hennes avsikt verkar vara att lugna mamman till den minsta bebisen. Samtalet fortsätter in på erfarenheter av Babysim. (Fältanteckningar 110329)

Att inte kunna stödja novisernas delaktighetsprocess kan ha konsekvenser för inkludering. Här kan det visa sig att en enskild faktor, som storleken på gruppen, kan ha avgörande betydelse. Vid ett tillfälle deltog nästan hundra personer i Tummetott, vilket gjorde det svårt för bibliotekarien att få kontakt med enskilda individer. Bibliotekarien uttryckte frustration över situationen och att inte kunna "räcka till". Just vid detta tillfälle var det också ovanligt få som stannade kvar efteråt. Liksom Foucault föredrar att använda begreppet makt i plural (powers), snarare än att tala om en entydig "makt" (Foucault 1996), kan det vara klokt att använda "delaktighet" på samma sätt, dvs. se hur olika "delaktigheter" görs i olika sammanhang.

Lärandet handlade också om innehållet i sångstunderna, bilderboksvisningar samt diskussionerna om barnböcker och barns läsning: Föräldrar berättade att de lärt sig nya sånger och flera föräldrar efterfrågade tryckta texter och CD-skivor till ramsor och sånger och fick referenser. Men det var inte alla som var intresserade av att lära sig texter och rörelser: "Vi sjunger inte sånger hemma" konstaterade en mamma, men menade att hon ville att hennes barn skulle uppleva sång.

En lärmiljö för barnen

Kulturrummet utnyttjades som en plats där barn fick tillfälle att lära sig inte enbart sånger och rörelser utan också hur man ska uppföra sig i en sådan miljö och hur man ska umgås med andra barn och andra vuxna: "vi kommer också för att få träffa andra barn i olika åldrar för det finns ett åldersspann med lite äldre barn och också väldigt små barn" (Föräldrantervju 1105049). En mamma konstaterar att hon kommer enbart för sitt barns skull och för att "mitt barn ska få se mig i andra sammanhang", en kommentar som tyder på att kulturrummet utgör en möjlighet för

föräldrar att vidga sina barns perspektiv om mänskliga relationer. Här återfinns alltså de mål i modrandepraktiken som handlar om att främja barnens utveckling och skola in dem i ett socialt kollektiv (Ruddick 1995). I följande utdrag beskriver vi en Tummetott-stund där de vuxna är engagerade i att både förklara och visa för sina barn hur man ska vara som medlem i sångstunden:

Bibliotekarien inleder med några fingerramsor och föräldrarna har sina barn intill sig, åtminstone till att börja med. Samtliga föräldrar deltar i rörelserna, de flesta verkar fokuserade som om de vill lägga sångerna och rörelserna på minnet. Några hjälper sina barn genom att visa på ett tydligt sätt, andra genom att röra på barnens händer och fingrar. De minsta småbarnen antingen tittar fascinerade på bibliotekarien eller struntar helt i henne och vänder sig mot sina föräldrar som sjunger för dem och uppmuntrar dem att göra rörelserna. Barnen verkar känna igen sångerna och rörelserna, några börjar så småningom röra sig mot cirkelns mitt.

Sedan blir det önskesång och en av de större flickorna önskar Pippi-sången, för hon vill dansa till. När vi börjar sjunga så dansar hon och hennes kompis med stora ”Pippi-kliv”. En lite mindre flicka iakttar dem noga och börjar efter en stund göra likadant. Hon kämpar med balansen och tittar noga efter hur de andra två gör. En annan flicka, som sitter, deltar med glada tjut. (Fältanteckningar 110329).

Att försöka förstå delaktighet utifrån små barns perspektiv är en utmaning. En fälla som det är lätt att falla i är att tänka på delaktighet och inflytande som det uttrycks i vuxna demokratiska forum, som kännetecknas av verbalitet, reflexivitet och ansvar (Johansson & Karlsson, kommande). Håvard Bjerke introducerar begreppet ”olika jämlik” (differently equal), för att lyfta det faktum att barns delaktighet kan se helt annorlunda ut än vuxnas, utan att den därför ska värderas lägre. Små barns delaktighet är t.ex. mer kroppslig än verbal och deras ansvarsområde är ett annat än vuxnas (Bjerke 2011). Flera av de vuxna beskriver kulturrummet som en plats där barn kan få möjlighet att vara sociala:

Värdefullt både för mig och [mitt barn], så man inte bara går på lekplatsen, där är man lite mer anonym, för att inte tala om hemma. Där har hon mycket att leka med, men här finns det sociala. (Föräldrantervju 110502)

Det sociala handlar huvudsakligen om att lära sig vara social bland andra barn och vi observerade många tillfällen då barnen instruerades, tillrättavisades och där de vuxna visade att de tog ett ansvar för sina barns uppfostran. Följande anteckning är tagen från en observation av de minsta barnen på Kryp:

Flickan E och pojken V, som är i 8-månaders-åldern, känner varandra sedan tidigare. E tar saker från V och hans mamma säger att han behöver umgås mer med E så han lär sig att ta för sig. Hon noterar nöjt att han också börjar göra det, när han och E har en pekbok

som de turas om att ta från varandra. (Fältanteckningar 110329)

Det är inte alltid det sociala umgänget mellan barnen fungerar väl och vid sådana tillfällen visar det sig att praktikgemenskapen kan ha sina svagheter. Vid ett Tummetott-tillfälle då det fanns ovanligt många barn i Kulturrummet utspelades följande drama framför en grupp föräldrar:

Flickorna E och F är i treårsåldern (?). Båda vill ha en stor grön boll, typ pilatesboll. E:s mamma föreslår att de skickar bollen emellan sig, men barnen verkar ha svårt att förstå principen, ingen vill släppa bollen och både två börjar skjuta den framför sig utan att släppa taget. En tredje flicka, M, ansluter sig och sträcker armarna över bollen, vilket resulterar i att F slår henne i huvudet och försöker knuffa bort henne. F:s mamma kommer springande och ser spänd ut. De andra föräldrarna sitter tysta och tittar på [...]. F:s mamma ägnar sig fortsättningsvis helt åt sin flicka, leker och håller uppsikt. (Fältanteckningar 110405)

Situationen exemplifierar ett flertal olika ”delaktigheter” eller ”makter”: den harmoniska delaktighet som mammorna önskar att flickorna ska ha; den delaktighet som E och F framför, genom att upprätta en maktbalans runt bollen; den direkta, fysiska makt som F utövar över M; samt den makt som F:s mamma utövar genom att gripa in och begränsa sin dotter. Maktbalansen mellan föräldrarna förskjuts också. Från att ha varit överens om att flickorna ska samsas om bollen, tar F:s mamma en mer aktiv roll när hon tydligt visar att hon tar ansvar för sin flicka genom att lämna gruppen och ägnar henne full uppmärksamhet. Slutligen illustrerar situationen den generationsordning som innebär att vuxna har makt att både möjliggöra och begränsa barns handlingsutrymme och inflytande (Qvortrup 1994, James, Jenks & Prout 1998).

I intervjuerna framkom vikten av personalens kompetens i kulturrummets aktiviteter. De flesta vuxna var överens om att personalen skulle vara pedagogiskt kompetenta och även kunniga inom någon konstart: ”Jag tror det är värdefullt om de har utbildning, både pedagogisk utbildning och utbildning på någon konstart” (föräldrintervju 110502) och kanske av särskilt vikt: ”någon som ser oss när vi kommer” (föräldrintervju 110504). I resultatet från intervjuer med de vuxna är det tydligt att personalen spelar en avgörande roll för upplevelsen som barn och föräldrar får i Barnens kulturrum.

Delaktighet

Delaktighet framstår som ett komplext begrepp med olika betydelser. Vår teoretiska ingång har lett oss till delaktighet som en aspekt av praktikgemenskaper och som en företeelse som görs situationellt och inte kan definieras utanför sin kontext. De vuxna vi intervjuade funderade inte över begreppet på det sättet. För dem innebar delaktighet olika grader av deltagande och påverkansmöjligheter från att de kan hålla i aktiviteter, delta i fokusgrupper, utvärdera aktiviteter och lämna synpunkter till att helt enkelt ta del av kulturaktiviteter som präglas av dialog, respekt och lyhördhet. Följande citat summerar flera sätt att se på begreppet:

Delaktighet är ju som Tummetott här, att man sitter med och sjunger. Man deltar. (Föräldrintervju 110502)

Samtidigt är det nog inte så roligt att komma varje gång till ett ställe där man bara hoppar på tåget och kör det tills det är färdigt. Då är det nog roligare om det kan hända lite olika, att någon tycker något och så ändras det litegrann och så. (Föräldrintervju 110502)

Det är ju bra om någon har initiativ, men om man får en atmosfär där man känner att man vågar säga och tycka saker, en delaktighet på det sättet. Om man kan bygga upp det på det sättet så tror jag att det kan bli bra. (Föräldrintervju 110502)

Diskussionen om hur man bäst kan främja delaktighet domineras stundtals av ett konsumenttänkande och det finns en spänning mellan idéer som främjar delaktighet som en form av konsultation riktad till barnfamiljer som konsumenter av olika tjänster, och idéer som innebär en utveckling av både barns och föräldrars egenmakt. Några av de resultat vi ser i nuläget utifrån intervjuerna och observationerna är att Barnens kulturrum har potential att fylla flera olika funktioner för föräldrar och barn bland annat som mötesplats, som en plats att odla gemenskaper, som en plats att inhämta information, ägna sig åt erfarenhetsutbyte och att stärka föräldraidentiteten. Barnens kulturrum ger förutsättningar att bygga gemenskaper som sträcker sig utanför rummet.

Samtidigt kan vi se att inte alla föräldrar hittar till Barnens kulturrum. I Borås bor människor från många länder, men till Barnens kulturrum kommer nästan uteslutande etniska svenskar. Det kan finnas flera förklaringar, t ex. att i de områden där invandrarfamiljer främst bor finns tillräckligt med organiserade aktiviteter, t ex öppna förskolor och familjecentraler. Det kan också vara svårt för dessa familjer att ta sig in till centrum där Barnens kulturrum finns, då fler familjer saknar bil eller har fler än två barn i förskoleåldern. En annan förklaring kan vara att den praktikgemenskap för småbarnsföräldrar som stöds på Barnens Kulturrum är grundad i ett svensk synsätt på föräldraskap och därmed utgör en för främmande och svårforcerad miljö för föräldrar med rötter i andra länder. Att utforska dessa frågor är ett mål för vårt fortsatta arbete.

Litteraturförteckning

- Alderson, P. (1995). *Listening to children: Children, ethics and social research*. Barkingside. Barnado's.
- Askheim, O. P. (2007). Empowerment – olika infallsvinklar. I Askheim, Ole Petter & Starrin, Bengt (red.). *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerup.
- Bjerke, H. (2011). Children as 'differently equal' responsible beings: Norwegian children's views of responsibility. *Childhood* 18(1) 67-80.
- Borås Stad (2004). *Barn- och ungdomspolitiskt handlingsprogram*. Dr. nr. 609:1. Tillgänglig via <http://www.boras.se/download/18.82f0a312665003f0d800044302/609-1.pdf>
- Brembeck, H., B. Johansson, K. Bergström, L. Jonsson, E. Ossiansson, H.a Shanahan & S. Hillén (2010). *Barn som medforskare av matlandskap. Del 1: Medforskning*. CFK-rapport 2010:01. Göteborg: Centrum för konsumtionsvetenskap.

- Christensen, P. & A. James (eds) (2000). *Research with children: Perspectives and practices*. London: Falmer Press.
- Foucault, M. (1983). "Afterword: the subject of power". H. Dreyfus and P. Rabinow (eds) Michel Foucault: *Beyond structuralism and hermeneutics*. Chicago: Chicago University Press.
- Foucault, M. (1996). "How much does it cost for reason to tell the truth?". S. Lotringer (ed.) *Foucault Live: Collected interviews, 1961-1984*. New York: Semiotext(e).
- Gee, James, P. (2007). *What video games have to teach us about learning and literacy*. New York: Palgrave Macmillan
- Gallagher, M. (2008) Foucault, power and participation. *International Journal of Children's rights*, 16 s. 395-406.
- Halkier, B. (2009). A practice theoretical perspective on everyday dealings with environmental challenges of food consumption. *Anthropology of food*. Tillgänglig via: <http://aof.revues.org/index6405.html> [09 09 10].
- Hart, Roger (1997). *Children's participation: the theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. New York: UNICEF.
- James, A., Jenks, C. & Prout, A. (1998). *Theorizing childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Johansson, B. (2000). "Kom och ät!" "Jag ska bara dö först.." :Datorn i barns vardag. Diss. Göteborg: Etnologiska Föreningen i Västsverige.
- Johansson, B. (2009). *Driftiga bibliotekarier och läsglada barn – en studie av metodutvecklingsprojektet MVG*. Regionbibliotek Halland.
- Johansson, B (2010). 2010b: Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv. K. Rydsjö, F. Hultgren & L. Limberg (red.). *Barnet, platsen, tiden: Teorier och forskning i barnbibliotekens omvärld*. Regionbibliotek Stockholm/Stockholms stadsbibliotek.
- Johansson, B. och Karlsson, M (red.), kommande. *Att involvera barn i forskning och utveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Kellett, Mary, Forrest, Ruth, Dent, Naomi & Ward, Simon (2004). 'Just teach us the skills please, we'll do the rest': empowering ten-year-olds as active researchers. *Children and Society* vol 18, pp 329-343.
- Lave J. & Wenger E. (1991). *Situated learning: legitimate peripheral participation*. Cambridge: University of Cambridge Press.
- Maceviciute, E. Wilson, T. D., Lalloo, I., & Lindh, M. (2009). *A Delphi study of research needs for Swedish libraries*. Science for the Professions, report nr. 5. Borås: University of Borås.
- Mayall, B. (2002). *Towards a sociology for childhood: thinking from children's lives*. Buckingham: Open University Press.
- Prout, A (2005). *The future of childhood: towards the interdisciplinary study of children*. London: Falmer
- Qvortrup, J. (1994). "Childhood matters. An introduction". I: J. Qvortrup m. fl. (red.) *Childhood matters: social theory, practice and politics*. Vienna: Avebury.
- Reckwitz, A. (2002). Toward a theory of social practices: A development in culturalist theorizing. *European Journal of Social Theory* 2002; 5; pp 243-263.

- Ruddick, S. (1995). "Maternal thinking", *Feminist Studies*, 6 (2), 342-67. Reckwitz, A. 2002. Toward a theory of social practices: A development in culturalist theorizing. *European Journal of Social Theory* vol. 5, pp 243-263.
- Rydsjö, K., Limberg, L. & Hultgren, F. (2010). "Det samtidiga barnbiblioteket". I: Rydsjö, Hultgren & Limberg (red.) *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm
- Rydsjö, K. & Elf, A (2007). *Studier av barn- och ungdomsbibliotek – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Sandin, A. S. (2011). Barnbibliotek och lässtimulans: Delaktighet, förhållningssätt, samarbete. Regionbibliotek Stockholm.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, vol. 15, pp 107-117.
- Sinclair, R. (2004). Participation in practice: making it meaningful, effective and sustainable, *Children & Society*, vol. 18, no 2, pp 106-18.
- Tisdall, E. Kay M., John M. Davis, Malcolm Hill & Alan Prout (2006). *Children, young people and social inclusion: Participation for what?* Bristol: The Policy Press.
- Wenger, E. (2007)
- Västra Götalandsregionen (2008). *Lust att lära: kulturen som kraftkälla i det livslånga lärandet*. Tillgänglig via:
http://www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/Kultur/Strategidokument/Handlingsprogram_Lust_att_lara.pdf
- Västra Götalandsregion (2009). *Rätt att vara med: handlingsprogram för barn och ungdomars kultur*. Tillgänglig via:
http://www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/Kultur/Strategidokument/Handlingsprogram_BoU_red.pdf